

SURETLERİ DEĞİŞTİRİLEREK (MESH) AZAP OLUNAN KAVİMLER İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Narrations Related to The Tribes Whose Forms Were Changed (Mesh) With Torment

Kemal TAŞKIN

Arş. Gör., N. Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

Res. Assist., N. Erbakan University Ahmet Kelesoglu Faculty of Theology Department of Basic Islamic Education Department of Hadith, Konya, Turkey

ktaskin@erbakan.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0003-0719-8956>

❏ Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 05.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 09.12.2020

Yayın Tarihi / Published: 31.12.2020

” Atıf / Cite as: Taşkın, Kemal. “Suretleri Değiştirilerek (Mesh) Azap Olunan Kavimler ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”. *Mütefekkir* 7/14 (2020), 537-562.
<https://doi.org/10.30523/mutefekkir.849985>

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Education, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

SURETLERİ DEĞİŞTİRİLEREK (MESH) AZAP OLUNAN KAVİMLER İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Öz

Mesh kavramı, Allah'ın bir azabı olarak bazı insanların sûretlerinin hayvana veya taş'a dönüştürülmesini ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönderilmesinden itibaren günümüze kadar örneğinin bilinmediği bu olay hakkında, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde birtakım bilgiler yer almaktadır. Âyetlerde cumartesi yaşağını çiğneyen İsrâiloğulları'nın maymuna dönüştürülmesi net olarak ifade edilirken, maymun ve domuz'a dönüştürülenlerin anlatıldığı diğer âyetlerde detaya girilmemektedir. Rivayetlerde ise birtakım insanların hatta cinlerin işledikleri/işleyecekleri günahlar sebebiyle çeşitli hayvanlara dönüştürüldüğü/dönüştürüleceği nakledilmektedir. Ancak mesh olayının anlatıldığı hem âyet hem de rivayetlerde bu dönüşümün bedenen mi yoksa manen (ahlaken) mi olduğu hakkında muhkem bir bilgi bulunmadığından dolayı dönüşümün madden gerçekleştiğini iddia edenler olduğu gibi manen meydana geldiğini de söyleyenler olmuştur. Her iki iddia sahipleri kendi görüşlerine göre bu naslardan bazı çıkarımlarda bulunmuşlardır. Sûretleri hayvana dönüştürülen insan neslinin devam edip etmediği hususu da tartışılan başka bir konu olmuştur. Bu çalışmada konu ile alakalı tartışmalara temas edilerek rivayetlerin tespit, tahlil ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Yer yer sened ve metin tenkitlerine değinilip hadislerin sıhhat derecelerine işaret edilerek konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Mesh, İnsan, Cin, Azap.

Evaluation of Narrations Related to The Tribes Whose Forms Were Changed (Mesh) With Torment

Abstract

Mesh means the transformation of the forms of some people into the animal or the stone as a way of punishment from Allah. Since the sending of the Prophet (p), there are some information in the Qur'an and hadiths about this event, the example of which we did not experience until today. While it is clearly stated in the verses of the Qur'an that the forms of the Israelites who violate the Saturday prohibition were transformed into apes, the other verses where those converted into monkeys and pigs are described are not detailed. In narrations, it is mentioned that some people, even jinn or genies were transformed/will transform into various animals because of the sins they committed/will commit. Since there is no exact information about whether this transformation was physical or spiritual (morally) in both Qur'anic verses and hadiths, there are those who claim that the transformation takes place materially as well as spiritually. Both claimants made inferences according to their own opinions. Whether the lineage of people whose forms were turned into animals will maintain or not is another issue discussed in the narrations. By mentioning the discussions about the subject, the narrations will be identified, analyzed, and evaluated. It will be tried to clarify the subject by mentioning with some criticism of the chain and text and pointing to the degrees of health.

Keywords: Hadith, Mesh, Human, Jinn, Torment.

* Bu çalışma 22-23 Kasım 2019 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı tarafından düzenlenen Hadis Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

GİRİŞ

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de geçmiş ümmetlerden bazılarının ilahi buyruğu dinlemediklerinden dolayı başlarına gelen çeşitli belalardan haber vermiştir. Bunlardan belki de en dikkat çeken, insanların sûretlerinin hari-kulade bir şekilde maymun veya domuz gibi hayvanlara dönüştürülmesidir. Ancak Kur'an'daki bilgiler, cumartesi (sebt) günü avlanma yasağını çiğneyen Yahudiler ile bazı toplulukların maymun veya domuza dönüştürülmesiyle sınırlıdır. Bundan dolayı hadislere müracaat etmeden bahsi geçen topluluklardan başka geçmişte ve gelecekte meshe uğrayan ve uğrayacak olan kimseler var mıdır? Bu dönüşüm biyolojik mi yoksa ahlakî mi olmuştur? Sûretleri değiştirilen insanların nesilleri devam etmiş midir? gibi sorular cevapsız kalmaktadır. Bu ve benzeri sorular Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebyin görevinin bir gereği olarak yaptığı açıklamalarda cevaplarını bulmaktadır. Bundan dolayı meshe'nin mahiyetini, sebebini ve başka hangi hayvanları kapsadığını öğrenmek için konu hakkındaki sahih hadislerin bilinmesi gerekmektedir.

Suret değişikliğini ifade eden ve çalışmada ele alınacak rivayetlerin ana temasını oluşturan meshe kavramı (المسح) sözlükte; bir mahlukun daha çirkin bir şekle, hayvana veya taş¹ dönüştürülmesi, yaratılışın bozulması, tatsız, zayıf, ahmak gibi manalara gelmektedir.² İstilahta ise sözlük manasına benzer şekilde; *Allah'ın bir azab olarak bazı insanların sûretlerini emirleri çiğneyip yasaklara uymamaları, haddi aşmaları veya başka günahları işlemeleri sebebiyle bir başka hayvan şekline ya da taşla dönüştürmesi* demektir.³ Bazıları bu dönüşümün sûreten değil de manen meydana geldiğini iddia etmektedir. Aslında meshe kelimesinin sözlük ve istilah manasında, manevi anlamda insan ahlakının kötü bir ahlaka döndürülmesi gibi bir mana bulunmamaktadır. Ancak hakiki manayı kullanmak imkansızlaşınca mecazi olarak kullanılması mümkün olabilir. Bu duruma işaret eden Münâvî (ö. 1031/1622) "Hikmet ehline göre meshe iki kısımdır. Birincisi hakiki meshe'tir ki yaratılışın değiştirilmesidir. Bu ise nadiren meydana gelir. İkincisi ise ahlakın değiştirilmesidir ki her zaman meydana gelebilir. Bu durumda insan hoş olmayan hayvan ahlakına sahip olur." demektedir.⁴

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî-Ibrahim Atfîş (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964), 15/50.

² Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luğ'a*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Riyad: Dâru lhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1993), 2/449; Ebû's-Seâdât Meccüddîn el-Cezerî İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fi garîbi'l-hadis*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî-Mahmud Muhammed et-Tanâhî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1979), 4/328; Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1997), 3/55.

³ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed Mâverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn*, thk. İbn Abdülmaksûd es-Seyyid (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/135; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Zemahşerî, *Keşşâf* (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türâs, t.y), 1/667; Nâsirüddîn Ebû Saîd Beyzâvî, *Envâru't-tenzil ve esrâru't-tevil*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı (Beyrut: Dâru lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997), 2/134; Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Muhammed Kasım Sellâme (Beyrut: Dâru Taybe, 1999), 1/437.

⁴ Muhammed Abdurraûf Münâvî, *et-Teârîf*, thk. Muhammed Rıdvan ed-Dâye (Beyrut: Dâru'l-Fikr,

Bununla beraber mesh kavramının, bilimsel olarak *bir canlının metamorfoza, mutasyona uğraması* demek olduğu⁵ veya *evrim* manası taşıdığı iddiası⁶ da bulunmaktadır. Ancak meshin herhangi bir biyolojik sebebe dayanmaksızın ilahi bir azap olarak ve harikulade bir şekilde meydana geldiği göz önünde bulundurulduğunda bahsi geçen bilimsel kavramların meshi tamamen kapsadığını söylemek doğru olmasa gerektir. Mesela bu terimlerin ortaya çıkış amacı ağırlıklı olarak değişimin belirli bir maddi sebebe dayanarak meydana geldiğini ispat etmektir. Meshte ise herhangi bir doğal dönüşüm söz konusu olmadığı gibi insan topraktan yaratılmış, daha sonra da yaratıldığı sûrette normal şartlarda herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Belki de bu bilimsel tanımlar dönüşümün fiziksel yönüne bakan tarafını karşılayabilir.

Mesh olayı Türkiye’de birkaç akademik çalışmaya konu edilmiştir. Giriş bölümünde bunlara kısaca değinmek yerinde olacaktır. Kronolojik olarak konu hakkında yapılan ilk çalışma Tevfik Yücedoğru tarafından yazılan *Kur’an ve Mesh* isimli makaledir. İsimden de anlaşılacağı üzere bu çalışmada sûret değişikliği ile alakalı olan âyetler üzerinde durulmuştur. İkinci çalışma Nur Ahmet Kurban tarafından yapılan *İslam Kaynaklarına Göre Sebt Yahudileri’nin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi*’dir. Bu makalede yazar cumartesi avlanma yasağını çiğneyen Yahudiler’in sûretlerinin değiştirilmesi üzerinde durmuştur. Üçüncü çalışma Muhammed Fatih Kesler’in kaleme aldığı *Kur’an-ı Kerim’de Tarihsel Bir Gönderme (İnsanın Maymunlaşması ya da Kimlik Kaybı)* başlığını taşımaktadır. Bu çalışma, Kur’an’da bahsedilen sûretlerin maymuna dönüştürülmesi konusu etrafında şekillenmektedir. Dördüncü çalışma ise Yusuf Ağkuş ve Abdullah Altuncu’nun beraber yazdığı *Yahudi Kutsal Metinlerinde ve Kur’an’da Şabat (Cumartesi) Yasakları ve Mesh Hadisesi*’dir. Yazarlar bu çalışmada Tanah metinleri bağlamında Yahudi geleneği açısından Şabat hakkında bilgiler vermiş sonrasında ise Kur’an’da geçen ilgili kıssalar hakkında ileri sürülen görüşleri ele alıp değerlendirmişlerdir. Beşinci ve son çalışma da Suat Koca tarafından yapılmış olup başlığı; *Hadis, Mesh (Metamorföz) ve Kültürel Bağlam: Farelerin Dönüşüme Uğramış Yahudiler Olabileceğine Dair Bir Sahîhayn Rivayetinin Tahlili* şeklindedir. Koca, bu çalışmada *Sahîhayn*’de geçen bir rivayet üzerinden konuyu değerlendirmiştir.

Bu çalışmada ise mesh hadisesi, rivayetler ekseninde ele alınmıştır. Usulsüz vusul olmayacağı muhakkaktır. Bu sebeple belirlenen metot uyarınca çalışmanın kapsamı sadece *Mesh* (المسح) kavramının geçtiği rivayetlerle sınırlı tutulmuştur. Her hadis, sûret değişikliğinin meydana geldiği hayvan

1989), 1/655.

⁵ Nur Ahmet Kurban, “İslam Kaynaklarına Göre Sebt Yahudileri’nin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2013), 11.

⁶ Mehmet Bayraktar, *İslam’da Evrimci Yaratılış Teorisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1997), 59.

türüne göre başlıklandırılmıştır. Her rivayetin ilgili başlık altında sıhhat derecelerine göre sahihten zayıfa doğru sıralanmasına özen gösterilmiştir.

Hadislere geçmeden önce sûret değişikliğinden bahseden âyetlerin muhtevâsından kısaca bahsetmek okuyucunun zihninde konu hakkında bir fikir oluşturması açısından faydalı olacaktır. Kur'an Kerim'de konu ile alakalı dört tane âyet bulunmaktadır. Çalışmada ele alınan mesh (مسخ) kavramı sadece Yâsîn sûresinde geçmektedir.⁷ Âyetteki *lemesehnâhüm* (لَمَسَخْنَاهُمْ) ifadesi müfessirlere göre insanın işlediği günahlar sebebiyle hilkatinin değişmesi, bedeninin taş,⁸ donuk bir nesneye veya hayvana (domuz veya maymuna)⁹ dönüşmesinin mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Yahudilerle ilgili olan iki âyet ise onların cumartesi günü avlanma yasağını çiğnedikleri için bu cezaya çarptırıldıklarından bahsetmektedir. Bu iki âyette maymuna döndürülme işi كَوْنُوا yani *olun* emri ile ifade edilmiştir. Müfessirlerin yorumlarına göre bu ifade tekvini emre delalet eder. Zira insanların kendi sûretlerini değiştirme imkânı yoktur.¹⁰ Konu ile alakalı son âyette ise sûretlerin maymun ve domuzla döndürülmesi جَعَلَ (yaptı) fiili ile ifade edilmiştir. Bazılarına göre âyetteki "Allah'ın lanetlediği" ifadesi cumartesi yasağını çiğneyen Yahudilerin maymuna dönüştürülmesi ile "Gazabına uğrattığı" ifadesi de Hz. İsa'nın gökten sofraya indirme mucizesine nakörlük eden Hristiyanların domuzla döndürülmesi ile ilgilidir.¹¹ Yani bu âyetlerden, meshin sadece sebt (şabat) gününe saygı göstermeyen Yahudiler ile nankörlük eden Hristiyanları kapsadığı ve umumi bir ceza olmadığı anlaşılmaktadır.¹²

Âyet yorumlarında değinilmesi gereken önemli bir husus tâbiînin meşhur müfessirlerinden Mücâhid b. Cebr'in (ö. 103/721) konu hakkındaki yorumlarıdır. Ondan nakledilen birinci rivayete göre bu dönüşüm kalbî ve ahlakî bir dönüşüm olup sûreten bir değişiklik değildir. Allah'ın "Koca koca kitaplar taşıyan merkebin durumuna benzer."¹³ âyetinde gösterdiği gibi bir meseldir.¹⁴ Konu ile alakalı İbn Kesîr (ö. 774/1373), "Mücâhid'den nakledilen bu rivayetin senedi ceyyiddir. Ancak manası garîbtir ve zahirin hilafınadır.

⁷ Yâsîn 36/67.

⁸ Ebû Muhammed Abdurrahmân İbn Ebû Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm* (Sayda: Mektebetü'l-Asriyye, ts.), 10/ 3199. Ebû'l-Leys Semerkandî, *Bahru'l-ulûm* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 3/ 123. Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Sami b. Muhammed Sellâme (Beyrut: Dâru taybe, 1420/1999), 6/587.

⁹ Ebû'l-Kasım Mahmud b. Ömer Zemaşerî, *Keşşâf*, 4/28.

¹⁰ Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 1/ 135. Fahreddin Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi'l-Türâsi'l-Arabî, 1420), 3/ 541. İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-beyan* (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts.), 3/265.

¹¹ Ebû Cafer Taberî, *Câmiu'l-beyân* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2000), 10/437; Ebû'l-Muzaffer Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'an* (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 2/60; Ebû Muhammed Hüseyin Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl* (Beyrut: Dâru Taybe, 1997), 3/75; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, 2/411.

¹² Tevfik Yücedoğru, "Kur'an ve Mesh", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2, (01 Haziran 2011), 53.

¹³ el-Cuma 62/5.

¹⁴ Ebû'l-Haccâc Mücâhid, *Tefsîru Mücâhid*, thk. Muhammed Abdusselam Ebû'n-Nîl (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005), 1/17.

Allah'ın lânetlediği ve gazabına uğrattığı, içlerinden maymunlar ve domuzlara dönüştürdüğü kimseler¹⁵ âyeti ve diğer âyetlerin sibakından anlaşılın onun söylediğinin tersidir.” yorumunda bulunmaktadır.¹⁶ Mücâhid'den nakledilen diğer bir rivayete göre de mesh sûreten meydana gelmiştir.¹⁷ Yani bu konuda ondan iki farklı görüş nakledilmiştir. Bilindiği kadarıyla ondan başka sahâbe ve tâbiîn döneminde hatta daha sonraki dönemlerde meshin sadece manen olduğunu savunan kimse olmamıştır.¹⁸

Modern döneme gelindiğinde mesh kelimesinin *ahlâkî ve ruhi dönüştürme* şeklinde anlaşılması daha çok dile getirilmeye başlanmıştır.¹⁹ Bu görüşün savunucularından Reşid Rızâ'ya (ö. 1865-1935) göre konu hakkındaki âyetlerden şeklen bir sûret değişikliğinin anlaşılması bir yana, bu konuda Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen merfu bir hadis bile yoktur. Mücâhid'den gelen rivayet bunu teyit etmektedir. Ayrıca sûreten değişiklik sünnetullahı aykırıdır. Sünnetullah ise modern dönemde de önceki asırlarda da birdir, değişmez.²⁰

Elmalılı Muhammed Hamdi'nin (ö. 1878-1942) de dediği gibi sûretin dönüştürülmesi, kalbin ve ahlakın dönüştürülmesinden daha kötü değildir. İnsanî duygularının söndüğü bir bedenın zahiren maymuna dönüşmesi iyi düşünülürse hemen hemen doğal görünebilir. İnsan ile maymun arasındaki gerçek fark görünüş farkı değil akıl ve mantık farkıdır. Maymunun en büyük özelliği hissî taklidindedir. Manen mesh'e uğramış olan insanlar da kör bir taklitten başka bir şey yapamaz ve hayvanî duygulardan başka bir his de ortaya koyamazlar.²¹

Âyetler muhteva olarak incelendiğinde ilgili toplumların niçin böyle bir cezaya çarptırıldığı konusunda birtakım bilgiler verildiği görülmektedir. Ancak mesh olayının nasıl gerçekleştiği, bu azaba çarptırılanların şu andaki hayvanlarla bir ilgisinin olup olmadığı ve meshin sûreten mi yoksa manen mi gerçekleştiği konusu net değildir. Ancak şu açıktır ki meshin manen olduğunu söyleyenlerin dayanakları iki noktada toplanmaktadır. Birincisi Mücâhid'den gelen ilk rivayet, diğeri ise sûret değişikliğinin sünnetullahı ya da akla aykırı olmasıdır. Ancak bu noktada gözden kaçan birkaç husus vardır. Mücâhid'den gelen ikinci rivayetin dikkate alınmaması bir yana öncelikle ifade etmek gerekir ki mesh olayı harikulade bir olaydır. Bunun göz ardı edil-

¹⁵ el-Mâide 5/60.

¹⁶ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, 1/289.

¹⁷ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, 1/132.

¹⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/443.

¹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân* (Kâhire: Dâru's-Şurûk, ts.), 6/1/36; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsîri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 1/179.

²⁰ Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-menâr* (Mısır: el-Mektebü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1990), 1/285.

²¹ Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Zehraevyn Yayıncılık, 1992), 1/317.

mesi Kur'an'da geçmekle beraber sünnetullahı ya da akla aykırı olan her mucizenin ve azabın inkâr edilmesini gerektirecektir. Örneğin Hz. İsrâ çamurdan yaptığı kuşları üfleyerek canlandırmış, ölüleri diriltmiştir.²² Ayrıca Hz. Lût'un kavminin yaşadığı şehir yaptıkları fenalıklardan dolayı alt üst olmuş, üzerlerine taşlar yağmış ve yok olup gitmişlerdir.²³ Dolayısıyla bu mucize ve cezalar da hem sünnetullahı hem de akla aykırıdır. Ancak imanın bir gereği olarak bunların inkâr edilmesi ya da manen meydana gelmiştir şeklinde tevîl edilmesi söz konusu değildir. Ayrıca Esed'in konu hakkındaki rivayetleri reddetmesi ve Mücâhid'den gelen sadece ilk rivayeti kabul etmesi dikkat çekicidir. Esasında hadisler nazarı itibara alınsa mesele daha anlaşılır hale gelecektir.

İlgili rivayetlerde Yahudi ve Hristiyanların dışında başka milletlerin ya da kişilerin de çeşitli hayvan sûretlerine dönüştürüldüğü/ dönüştürüleceği anlatılmaktadır. Ayrıca yeri geldikçe değinileceği üzere hadislerde bu sûret değişikliğinin bedenen olduğu vurgusu göze çarpmaktadır. Bazı rivayetlerde insanların sûretlerinin fare, keler, domuz ve maymun sûretine dönüştürülmesi anlatılırken bazısında ise herhangi bir hayvan ismi olmadan umumi olarak *mesh* ifadesi geçmektedir. Az da olsa cinlerin de sûretlerinin değiştirildiği ile alakalı rivayetler de göze çarpmaktadır. Hz. Peygamber'den (s.a.v.), sahâbeden ve tâbiînden gelen rivayetler, siyak-sibak, dilsel karineler ve Tanah'ta cumartesi yasağını ihlal edenlere verilen cezalardan bahsedilmesi Mesh'in fizyolojik/maddi olarak gerçekleşmiş olduğuna işaret etmektedir.²⁴ Yani olay bir realite olarak tezâhür etmiş, bununla da kalmayıp kendilerinden sonra gelenlere bir kıssa olarak anlatılmış ve muttakî olanlar için bir ibret vesilesi olması gerektiği vurgulanmıştır. Bundan sonraki bölümlerde konu ile alakalı rivayetler mesh olunan hayvan türüne göre başlıklar halinde incelenerek konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

1. SÜRETLERİ FAREYE DÖNÜŞTÜRÜLEN YAHUDİLERLE İLGİLİ RİVAYETLER

Hz. Peygamber, mesh olunan hayvanların neslinin devam etmediği bilgisi kendisine verilmeden önce görmüş olduğu farenin Yahudilerin soyundan olabileceğini tahmin etmiştir. Bu bölümde kronolojik olarak önce nakledildiği tahmin edilen bu rivayetler ele alınacaktır.

1.1. Ebû Hüreyre'den (ö. 58/678) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

Beni İsrail'den bir kavim yok oldu. O kavmin ne yaptığı bilinmiyor. Ben onların ancak fareye dönüştürüldüğünü zannediyorum. Çünkü farenin önüne

²² Âl-i İmrân 3/49.

²³ Hûd 11/82.

²⁴ Yusuf Ağkuş - Abdullah Altuncu, "Yahudi Kutsal Metinlerinde ve Kur'an'da Şabat (Cumartesi) Yasakları ve Mesh Hadisesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (10 Aralık 2017), 2791.

deve sütü konulsa onu içmez (çünkü İsrâiloğulları'na deve sütü haram kılınmıştı²⁵) *koyun sütü konulduğu zaman onu içer.* (Ebû Hüreyre dedi ki:)

"Ben bunu Kâ'bü'l-Ahbâr'a anlattım. O da bana:

"Sen Neb'in (s.a.v.) böyle söylediğini işittin mi?" dedi. Ben de:

*"Evet, işittim." dedim. Sonra Kâ'b bunu bana tekrar tekrar sordu. Ben de ona "Ben Tevrât'ı mı okuyorum? ancak Rasûlullah'tan duyduğumu anlatıyorum" dedim.*²⁶

1.2. Ebû Hüreyre'den rivayetle Nebi (s.a.v.) bir fare görünce şöyle dedi:

*"Fesatçı, Yahudilerden başka fesatçı bilmiyorum."*²⁷

Fare hakkındaki bu ikinci rivayeti -tespit edildiği kadarıyla- sadece Tahâvî (ö. 321/933) rivayet etmiştir. Senedindeki râviler sika olmasına rağmen sadece Ebû Hafs el-Mukaddemî künyesiyle tanınan Ömer b. Ali (192/807)²⁸ tedlis yapmakla itham edildiği için isnadı zayıftır.²⁹

İsrâiloğulları'nın sûretlerinin fareye çevrildiği ile alakalı bu rivayetler incelendiğinde birinci rivayetin on farklı tarikten geldiği ve tamamının sahih olduğu görülmektedir. İkinci rivayet ise senedindeki müdellis bir râviden dolayı zayıf sayılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), kendi zamanında gördüğü bir fareyi, İsrâiloğulları'nın zamanında yaptıkları büyük günahlardan dolayı Allah Teâlâ tarafından fareye çevrilen Yahudilere benzetmiştir. Belki de bu mesh olunan Yahudilerin soyundan gelmektedir diye de fikir beyan etmiştir. Fakat Rasûlullah (s.a.v.), fare sûretine dönüştürülenler hakkında rivayet edilen bu iki hadisi Allah Teâlâ'nın helak ettiği bir kavmin neslini devam ettirmeyeceğini kendisine bildirmeden önce söylemiştir. Allah Teâlâ kullarından lanetlediği kimselerin sûretlerini hayvana çevirir ve neslini devam ettirmez. Fare mesh'ten önce de vardı ve nesli de devam etmektedir. Ayrıca bu hadisler ileride zikredilecek ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mesh olunan birinin neslinin devam etmeyeceğini bildirdiği diğer bir hadis ile mensuttur. Ancak nesh ile

²⁵ Ebû Zekeriyâ Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, (Mısır: Mektebetü'l-Asriyye, 1974), 28/124.

²⁶ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Züheyr en-Nâsır (Riyad: Beytü'l-efkâr, 1998), "Bed'u'l-halk", 15; Müslim b. Haccâc, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Riyad: Beytü'l-Efkâr, 1998), "Züh'd ve'r-rikâk", 61; Ebû Abdüllâh Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1416/1995), 2/279; Ahmed b. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Beirut: Dâru'l-Me'mun lit-türâs, 1431/1990), 10/420; Ebû Ca'fer Tahâvî, *Şerhu müşkilil-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnâvûd (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994), 8/320; Ebû'l-Kasım Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, thk. Muhammed Şekûr (Beirut: Mektebetü'l-İslâmî, 1426/1985), 2/119.

²⁷ Tahâvî, *Şerhu müşkilil-âsâr*, 8/324.

²⁸ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, thk. Muhammed Abdulmuîd Hân (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifil-Osmâniyye, ts.), 6/180.

²⁹ Ebû Muhammed Abdurrahmân İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1952), 2/125; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Men' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülbekir el-Bekrî (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 7/213.

beraber sûretleri fareye dönüştürülen kişilerden bahseden bu hadislerin büyük ölçüde etkisiz ve işlevsiz hale geldiği iddia edilse de³⁰ bu doğru değildir. Çünkü hadisten asıl çıkarılması gereken husus tarihte sûretleri fareye dönüştürülen bir toplumun olup olmadığıdır. Ancak bu ve diğer rivayetlerde geçen sûretleri hayvana dönüştürülen kişilerin nesillerinin devam etmesi durumu daha sonraları bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından nesh edilmiştir. Sonuç olarak denilebilir ki; İsrâiloğulları'ndan bir grubun sûretleri, yaptıkları günahlardan dolayı fareye çevrilmiştir. Ancak nesilleri devam etmemiştir.

2. SÜRETLERİ MAYMUNA MESH OLUNANLARLA ALAKALI RİVAYETLER

Bu bölümde ele alınacak olan ilk rivayetin özelliği Kur'an'da bahsedilen ve Allah'ın cumartesi avlanma yasağına uymayan Yahudilerin sûretlerinin maymuna döndürülmesi hakkında detaylar vermesidir. Diğer iki rivayette olayın kıyamete yakın meydana geleceğini haber vermektedir.

2.1. İkrime (ö. 105/723) şöyle dedi:

"İbn Abbas (ö. 68/687-88) gözlerini kaybetmeden önce ağlayarak Kur'an okuduğu bir sırada onun yanına girdim ve: 'Ey İbn Abbas! Allah beni sana feda etsin neden ağlıyorsun?' dedim. Bana şöyle cevap verdi: 'Eyle nedir bilir misin?' Ben de 'Bilmiyorum, nedir?' dedim. Şöyle cevap verdi: 'O Yahudi insanların oluşturan bir beldedir. Allah onlara cumartesi günü balık avlamayı haram kılmıştı. Cumartesi günü doğurmak üzere olan yumurtalı gibi semiz görünen balıklar önlerine kadar geliyordu. Cumartesi gününün dışında ise hiç balık bulamıyorlardı. Ancak meşakkat ve külfetten sonra yakalayabiliyorlardı. İçlerinden birine veya birbirlerine şöyle dediler: 'Belki cumartesi günü avlasak ve onu başka gün yesek olur.' Onlardan bir hane halkı böyle de yaptı. Balıkları yakaladılar ve kızarttılar. Onların komşuları kokuyu alınca 'Vallahi bunların başına bir bela geldiğini görmedik.' dediler. Çoğu kişi bu şekilde balıkları tuttular ve kızarttılar. Şu şekilde üç gruba ayrıldılar: Bir grup yasağı çiğnedi ve avlandı. Diğer grup onları yememeleri hususunda uyardı. Son grup da 'Allah'ın helak edeceği ve şiddetli azaba çarptıracağı kişilere neden vaaz ediyorsunuz?'³¹ diyerek bir şeye karışmadı. Onları uyaran grup da şöyle dedi: 'Allah'ın gazabından dolayı onların sûretlerini değiştirmesinden, taşlaştırmasından veya başka bir azabından onları sakındırıyoruz. Vallahi sizin bulunduğunuz bir yerde biz duramayız.' Sonra bu uyaran grup surlardan dışarı çıkıp oradan ayrıldı. Bir gün sonra geldiler ve surun kapısını çaldılar. Fakat onlara kimse cevap vermedi. Sonra bir merdiven getirdiler ve surların üstüne çıktılar. Surun üstündekilerden birisi şöyle dedi: 'Ey Allah'ın maymun kulları! Vallahi kuyrukları da var!' Böyle üç kere bağırdı ve surdan aşağı inerek kapıyı açtı. İnsanlar, onların yanına girince insan olan akrabalarının maymuna döndüğünü anladılar. Fakat o akrabalarını tanıyamadılar. Maymuna dönenlerden biri mesh olduklarının farkına vardı. İnsan olan akrabalarını tanıdı ve yanına geldi. İnsan olan akrabası şöyle dedi: 'Sen falancasın?' O

³⁰ Suat Koca, "Hadis, Mesh (Metamorfoz) ve Kültürel Bağlam: Farelerin Dönüşüme Uğramış Yahudiler Olabileceğine Dair Bir Şaîhîhayn Rivayetinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2 (30 Kasım 2018), 53.

³¹ el-A'raf 7/164.

da başı ile işaret ederek 'Evet' dedi ve ağlamaya başladı. Başka bir maymun, insan olan akrabasının yanına geldi. O insan olan şöyle dedi: 'Sen falancasın?' O da başı ile işaret ederek 'Evet' dedi ve ağlamaya başladı. Sonra azaba uğramayan kişiler mesh olunanlara şöyle dedi: 'Biz, sizi Allah'ın gazabının bir neticesi olan mesh ve taşlanma gibi cezalardan sakındırmadık mı?' Sonra İbn Abbas şöyle dedi: 'Biz Allah'ın şöyle dediğini duyuyoruz: *'İçlerinden kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp o zalimleri fâsıklıkları yüzünden şiddetli bir azaba uğrattık'*.³² Ben üçüncü (yasağı çiğnemeyen ama yasağı çiğneyenleri uyarmayan) gruba ne olduğunu bilmiyorum. Biz nice kötülükler görüyoruz da insanları onlardan neden sakındırmıyoruz?' Ben de şöyle dedim: 'Uğruna feda olduğum görmüyor musun? Onlar bu emri inkâr etti ve (ayette geçtiği üzere) *Allah'ın helak edeceği ve şiddetli azaba çarptıracağı kişilere neden vaaz ediyorsunuz?*'³³ Dediler'. Benim bu sözümü çok beğendi ve bana iki kalın elbise verilmesini emretti ve onları bana giydirdi."³⁴

Hâkim (ö. 405/1014), Allah'ın cumartesi günü balık avlanma yasağının çiğnenmesi sonucunda sûretlerinin maymun sûretine çevrildiğini detaylı bir şekilde anlatan ve mevkuf olan bu rivayet için *Sahîhayn*'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. Zehebî (ö. 748/1348) ise "*Sahîhayn*'in şartlarına uygun değildir ancak hadis sahihtir." demiştir.³⁵ Sahâbenin kendi görüşü ile bilemeyeceği bu tür rivayetlerin hükmen merfu sayıldığı bilinmektedir. Bu hadis, meshin sûreten gerçekleştiğini en net ifade eden rivayetlerden birisidir.

2.2. Ebû Saîd el-Hurî'den (r.a.) (ö. 74/693-94) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "*Âhir zamanda kadın evine gelecek ve kocasını maymuna dönmüş olarak bulacak. Çünkü o (adam) kadere iman etmemiştir.*"³⁶

Bu rivayet bize Taberânî (ö. 360/971) ve İbn Batta (ö. 387/997) vasıtasıyla ulaşmıştır. Taberânî'nin sahâbe râvisi Ebû Saîd el-Hudrî'dir (ö. 74/683). O, "Bu hadisi Amr b. Dînâr'dan (ö. 126/744 [?]) sadece Ebû Muslih rivayet etmiştir. Beşşâr b. Kîrât da onda teferrüd etmiştir." demektedir. Yani hadis ferddir. Heysemî (ö. 807/1405) de Beşşâr b. Kîrât için zayıf demektedir.³⁷ Ancak İbn Batta'nın senedi hem Ebû Saîd el-Hudrî hem de Ebû Derdâ'dan (ö. 32/652) gelmektedir ve senedinde Beşşâr yoktur. Dolayısıyla bu rivayetin, Taberânî'nin rivayetini desteklediği söylenebilir.

2.3. Huzeýfe (r.a.) şöyle dedi: "Sizin üzerinize bir zaman gelecek sizden biriniz evinden bahçesine gidecek ve maymuna dönmüş olarak geri dönecek.

³² el-A'raf 7/165.

³³ el-A'raf, 7/164.

³⁴ Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn ve bi Zeylihi et-Telhis li'i-Hâfiz ez-Zehbî*, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ, (Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1411/1990), 2/352; Ebû Bekr Ahmed Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003), 10/158.

³⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/353.

³⁶ Ebû'l-Kasım Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Târık b. 'Ivezullâh (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995), 6/575; Ebû Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed el-Ukberî İbn Batta, *el-İbâne 'an şer'ati'l-fırakî'n-nâciye ve mücânebeti'l-fırakî'l-mezmûme*, thk. Ridâ Mut'î vd. (Riyad: Dâru'r-Reyye, ts.), 4/116.

³⁷ Ebû'l-Hasen Nûruddîn Alf b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*, thk. Hüsâmeddin el-Kudsî (Beyrut: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 7/419.

Evini isteyecek ancak onu bulamayacak. İşte o zaman haliniz nice olacak!”³⁸

İbn Ebû Şeybe (ö. 235/849), tarafından nakledilen bu rivayet mevkufur. Bütün senedlerde bulunan Osman, İbn Umeyr el-Yakazan’dır (?) ki birkaç yönden zayıftır.³⁹

Suretları maymuna dönüştürülenlerden bahseden ikisi mevkuf biri merfu olan bu rivayetler incelendiğinde ilk rivayet, âyetlerde bahsi geçen ve cumartesi yasağını çiğneyen Yahudiler hakkında olup birtakım detaylar vermektedir. İkinci ve üçüncü rivayet ahir zamanda sûretleri maymuna döndürülecek insan tiplerinden bahsetmektedir. Sıhhat derecelerine bakıldığında ilk iki rivayetin sahih, son rivayetin zayıf olduğu görülmektedir.

3. SÛRETLERİ MAYMUNA VE DOMUZA MESÛ OLUNANLARIN BERABER ZİKREDİLDİĞİ RİVAYETLER

Bu başlık altında zikredilecek rivayetlerin bir kısmı kıyamete yakın bazı insanların yapacakları günahları sebebiyle sûretlerinin maymun ve domuza döndürüleceklerinden bahsederken bir kısmı da ilgili âyetleri açıklamaktadır. Bununla beraber bu azaba uğrayan insanların nesillerinin devam etmeyeceğini net bir şekilde ifade etmektedir.

3.1. Ebû Ümame’den (r.a.) (ö. 86/705) rivayetle Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Bu ümmetten bir topluluk yiyecek, içecek, oyun ve eğlence üzerindeyken geceleyecekler. Sonunda da maymun ve domuza çevrilmiş olarak sabahlayacaklar. Bir topluluk da sabah olana kadar bir zaman diliminde yere batırılacak. Falanca kişilerin sûretleri değiştirilmiş, falanca kişilerin evleri yerin dibine batmış diyecekler ve onların üzerine Lut kavmine yağdırdığı gibi taş yağdırılacak. Kendilerinden öncekilere olduğu gibi onların kökünü kazıyacak ve parçalayacak rüzgâr gönderilecek. Onların içecekleri şarap, yedikleri faiz ve giydikleri de ipektir. Şarkıcı kadınları dinlerler ve sıla-i rahimi keserler.” Râvi dedi ki “Onların özelliklerinden bir tane daha söyledi ama ben onu unuttum.”⁴⁰

Hâkim’in rivayetinde sadece خنازير (domuzlar) kelimesi geçmektedir. Hadisin diğer varyantlarında خنازير kelimesi ile beraber قردة (maymunlar) kelimesi de geçmektedir. Hâkim bu rivayet için Müslim’in (ö. 262/875) şartlarına uygundur derken Zehebî ise rivayetin sadece sahih olduğunu söylemektedir.⁴¹ Rivayetlerin tamamında senedin medarı Ferkad es-Sabahî’dir (ö. 110/729). Saduk, âbid birisidir. Onun hakkında sika diyenler olduğu gibi,

³⁸ Ebû Abdurrahman İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1424/2003), 21/175.

³⁹ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve’t-ta’dîl* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1372/1952), 1/328.

⁴⁰ Ebû Dâvûd Tayâlisî, *Müsned* (Giza: Darü’l-Hicr, 1420/1999), 2/456; Taberânî, *el-Mu’cemü’s-sağîr*, 1/115; Hâkim, *Müstedrek*, 4/560; Ebû Bekr Ahmed Beyhakî, *Şuabu’l-îmân* (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003), 7/420.

⁴¹ Hâkim, *Müstedrek*, 4/561.

“Hadiste çok yumuşaktır ve hatası çöktür.”⁴² diyenler de olmuştur. Dolayısıyla bazılarında göre isnadında Ferkad zayıf olduğu için hadisi zayıftır.⁴³

3.2. Ebû Malik el-Eş’âri’den (r.a.) (ö. 18/639) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Muhakkak ki ümmetimden birtakım kavimler gelecek. Bunlar zina etmeyi, ipekli elbiseler giymeyi, şarap içmeyi ve müzik aletlerini helal sayacaklar. Birtakım insanlar da yüksek dağların eteklerinde konaklayacaklar. Onların çobanı sabah sürülerini otlatmaya gider, akşam gelir. Onlara bir fakir bir ihtiyaç için gelir ve onlar o fakire: ‘Bugün git yarın gel.’ derler. Allah onları geceye helak edecek ve dağı üzerlerine yıkacak. Geride kalanları (kurtulanları) da kıyamet gününe kadar maymun ve domuz sûretine dönüştürecek.”⁴⁴

Başta Buhârî’nin (ö. 256/870) *Sahîh’i* olmak üzere birçok eserde nakledilen bu rivayet sahihtir. Senesinde zayıflıkla itham edilen bir râvi de bulunmamaktadır.⁴⁵

3.3. Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713) şöyle dedi: Bana Râfi’ b. Hadîc, Rasûlüllah’tan (s.a.v.) şöyle duyduğunu anlattı:

“Ümmetimden bir toplum olacak, onlar Allah’a ve Kur’an’a Yahudi ve Hristiyanların küfrettiği gibi küfredecek, ancak bunun farkında olmayacak. Ben şöyle dedim: ‘Nefsim sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü! Bu nasıl olacak?’ Şöyle cevap verdi: ‘Kaderin bazısına inanacaklar bazısına inanmayacaklar. Ben de ‘Sonra ne diyecekler?’ dedim. Şöyle dedi: ‘Hayır Allah’tan, şer ise iblisten.’ diyecekler. Allah’ın kitabına inandıklarını ikrar edecekler ve iman ettikten sonra Kur’an’ı inkâr edecekler. Ümmetim onlardan ancak kin, tartışma ve düşmanlık görecektir. İşte onlar kendi zamanlarındaki bu ümmetin zındıklarıdır. Sultanları onlara çok zulüm ve haksızlık edecek. Sonra Allah onlara veba hastalığı gönderecek ve çoğu ölecek. Sonra yere batma olacak ve çok az kimse kurtulacak. O gün Mü’min’in sıkıntısı çok, sevinci az olacak. Sonra sûret değişikliği olacak. Allah o insanların hepsini maymun ve domuz sûretine çevirecek. Bu olaylardan az bir zaman sonra deccal çıkacak...”⁴⁶

Aslında uzun olup sadece konuyla ilgili olan kısmı alınan bu rivayet, Rasûlüllah’ın (s.a.v.) gelecekte birtakım insanların çıkacağından ve özellikle kaderi yalanlamaları neticesinde başlarına gelecek belalardan bahsetmektedir. Bu hadisi Taberânî, üç farklı senetle rivayet etmiştir. Birinci sened Haccac b. Nusayr’dan (ö. 214/839) dolayı zayıftır.⁴⁷ Diğer iki rivayet ise hadisin merfu olan kısmıdır. Bu iki rivayetin senesinde bulunan İbn Lehîa (ö.

⁴² İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve’t-ta’dîl*, 7/82; Ebû’l-Fazl Şihabüddin İbn Hacer, *Takrîbü’t-tehzîb* (Suriye: Dâru’r-Raşîd, 1407/1986), 1/444.

⁴³ Heysemî, *Mecmau’z-zevâid*, 7/2.

⁴⁴ Buhârî, “Eşribe”, 6; Süleyman b. Eş’as Ebû Dâvûd, *Sünen* (Mekke: Beytü’l-efkâr, 1420/1999), “Et’ime”, 27; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1403/1983), 3/282; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 3/386.

⁴⁵ Alâuddîn b. Ali İbn Türkmânî, *el-Cevher en-nakî zeyli Sünen’ül-kübra* (Haydarâbâd: Dâiratü Meârif, 1344/1925), 2/465.

⁴⁶ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 4/245.

⁴⁷ Hüsameddin Ali el-Müttakî, *Kenzü’l-ummâl*, thk. Bekrî Hayâtî (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1405/1985), 1/362.

174/790) leyyinü'l-hadistir. Bundan dolayı hadis hasendir.⁴⁸

3.4. Ebû Malik el-Eş'ârî'den (r.a.) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Muhakkak ki benim ümmetinden birtakım insanlar içki içecek ve onu değişik isimlerle isimlendirecekler. Başlarının üzerlerinde çalgı aletleri çalıp şarkı söyleyecekler. Allah onları yerin dibine batıracak ve sûretlerini maymun ve domuza çevirecek."*⁴⁹

Heysemî hadisin senedi için "ceyyid" yorumu yaparken, "Mâlik b. Ebî Meryem hakkında ne bir cerh ne de bir ta'dil gelmiştir. İbn Hibbân ise onun için 'sika' hükmü vermiştir. Senedin geri kalanı ise sikadır ve hadisin birçok şahidi vardır." demektedir.⁵⁰ Dolayısıyla hadisin sahih olduğu söylenebilir. Beyhakî'nin (ö. 458/1066) rivayeti için ise hasen hükmü verilmiştir.⁵¹

3.5. Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657) şöyle dedi: *"Rasûlüllah (s.a.v.), şöyle buyurdu: "Gökten (Hz. İsa'ya) inen sofraya et ve ekmek olarak indirilmişti ve kendilerine de hainlik yapmamaları ve yarın için bu gıdalardan saklamamaları emredilmişti. Fakat hainlik ettiler, yarın için bir şeyler alıp sakladılar. Sonunda da maymun ve domuz şekline dönüştürüldüler."*⁵²

Tirmizî (ö. 279/892) bu rivayet için "Hadis garîbtir. Ebû Asım ve pek çok kişi Saîd b. Ebû 'Arûbe'den, Katâde'den, Hılâs'tan ve Ammâr b. Yâsir'den mevkuflar olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadisi merfu olarak rivayet eden sadece Hasan b. Kazâ'a'yı biliyoruz" demiştir.

Tirmizî ayrıca Humeyd b. Mes'ade < Süfyân b. Habib < Saîd b. Ebû Arube kanalıyla bu hadisin bir benzerini mevkuflar olarak rivayet ederek "Bu rivayet Hasan b. Kaze'a'nın rivayetinden daha sağlamdır. Hadisin merfu olarak rivayetinin aslını bilmiyoruz demiştir." Dolayısıyla hadisin mevkuflar rivayeti için sahih denilebilir. Ancak merfu rivayetinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır.⁵³

3.6. Abdullah b. Mes'ud'dan (ö. 32/652-53) rivayetle Nebî'nin (s.a.v.) hanımı Ümmü Habîbe (r.anhâ) (ö. 44/664) şöyle dedi: *"Allah'ım bana eşim Rasûlüllah (s.a.v.), babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muaviye ile fayda ver!"* Bunu duyan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Muhakkak ki sen Allah'tan belirli ecellere, sayılı günlere ve taksim edilmiş rızıklara ait bir şey istedin. Allah vaktinden önce bir şeyi yapmak için acele etmez ve vakti gelen bir"*

⁴⁸ Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl*, 1/362.

⁴⁹ Ebû Abdullah Muhammed İbn Mâce, *Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1416/1996), "Fiten", 22; Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *Sahîh*, thk. Şuayb el-Arnâvûd (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1413/1993), 15/160; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, 7/117.

⁵⁰ Heysemî, *Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâidi İbn Hibbân*, thk. Muhammed Abdurezzak Hamza (Dimeşk: Dâru's-Sekâfetü'l-Arabiyye, 1415/1992), 4/360.

⁵¹ Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, 7/118.

⁵² Ebû İsa Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh* (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1416/1996), "Tefsîr", 6; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 3/212.

⁵³ Tirmizî, "Tefsîr", 6.

şeyi de ertelemez. Şayet Allah'tan seni cehennemdeki veya kabirdeki bir azaptan kurtarmasını isteseydin elbette daha hayırlı ve daha faziletli olurdu. (Râvi Abdullah) dedi ki; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında (meşh olunan) maymunlar zikri geçti. Mis'ar dedi ki; onun *"Domuzlar sûreti değiştirilenlerdir."* dediğini zannediyorum. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz de (s.a.v.) şöyle dedi: *"Muhakkak ki Allah meşh olunan için nesil veya zürriyet yaratmamıştır. Maymunlar ve domuzlar elbette bundan (meşhten) önce de vardı."*⁵⁴

Bu rivayet Müslim tarafından dört, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) tarafından altı, Tahâvî tarafından dört farklı senetle rivayet edilmiştir. Toplamda ulaşılabildiği kadarıyla değişik varyantlarla ve bazı lafız farklılıklarıyla beraber beş eserde, on sekiz kere rivayet edilen bu hadis gerek metin gerekse isnad bakımından sahihtir.⁵⁵

Bu rivayetin meşhle alakalı olarak vurguladığı önemli bir husus, meşh olunan bir hayvanın neslinin devam etmediğidir. Bu rivayetten anlaşılan diğer bir önemli husus ise meşhin sûreten olduğunu ifade etmesidir. Aksi takdirde meşh, kalbî veya ahlakî bir değişim olsaydı hem sahâbenin gördüğü hayvanların azaba uğrayan hayvanlardan olup olmadığını sorması gereksiz olurdu hem de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) müdahale edip meşhin manevi olduğunu açıklaması gerekirdi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), yanlış anlaşılmaya mahal vermeyecek şekilde meşh olunan bir kavmin neslinin devam etmeyeceğini söylemiştir.

Bu rivayete benzer herhangi bir hayvan ismi zikredilmeksizin sadece meşh olunan birinin neslinin devam edip etmeyeceğinin sorulması ile alakalı rivayetler de bulunmaktadır. Mesela Ümmü Seleme (ö. 68/681) şöyle anlatmaktadır: *"Rasûlullah'a (s.a.v.) meşh olunan bir ümmetin neslinin devam edip etmeyeceğini sordum. Şöyle buyurdu: "Suretleri çevrilen hiçbir kimsenin kesinlikle nesli ve zürriyeti devam etmez."*⁵⁶

4. SÛRETLERİ KELERE MESH OLUNANLARLA ALAKALI RİVAYETLER

Hadislerde meşh olarak konu edilen diğer bir hayvan da (الضب) kelerdir. Keler kertenkele ailesinden olup sürüngen bir hayvandır. Şu anda bile hala Araplar arasında yenilmesi meşhurdur. Geçmiş ümmetlerden bu hayvana dönüştürülenlerin olduğunu ifade eden rivayetler de bulunmaktadır. Bunlarda dikkat çeken husus rivayetlerin hemen hemen tamamında Hz. Peygamber

⁵⁴ Müslim, "Kader", 32; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/552; Ebû Bekr Abdullah Humeydî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dimeşk: Darü's-Sekâ, 1417/1996), 1/220; İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997), 1/195; Ebûbekir Ahmed Bezzâr, *el-Bahrü'z-Zehhâr* (Medine: Mektebetü'l-Ülüm ve'l-Hikem, 1993), 5/300.

⁵⁵ İbnü'l-Cevzî, *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahîhayn*, thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyad: Dâru'l-Vatan, ts.), 1/337.

⁵⁶ Ebû Yakub İshak b. Râhûye, *Müsned*, thk. Abdulkhak el-Belûsî (Medine: Mektebetü'l-Îmân, 1991) 6/139; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 22/403; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 7/300; Tahâvî, *Şerhu müşkilî'l-âsâr*, 8/322.

(s.a.v.), “*Bu hayvan sûretleri mesh olunan topluluktan mıdır, bilemiyorum*” demektedir. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Peygamber (s.a.v.), bu sözü kendisine mesh'e uğrayan toplumun neslinin devam etmeyeceğinin bildirilmesinden önce söylemiştir. Bunların dışında Arap yarım adasının iklim koşulları kelerin yaşamına müsait olmasıyla bağlantılı olarak gerek fıkhi hükmü olsun gerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yiyip yememesiyle alakalı olsun bir hayli rivayet bulunmaktadır. Biz bunlardan konumuzla alakalı olan rivayetleri tahriç etmeye çalışacağız.

4.1. Sabit b. Vedîa (ö. [?]) şöyle dedi: “Fezâre oğullarından bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) avlamış olduğu halde birkaç keler getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) önündekilerden bir tanesini çevirmeye başladı ve şöyle dedi: ‘*Bir ümmetin sûreti değiştirildi.*’ (Sabit) şöyle dedi: (Bundan sonra) Zannı galibimce şöyle dedi: ‘*Bilemiyorum belki de bu onlardandır.*’ Şu'be şöyle dedi: ‘Ben bunu duydum.’ Husayn'dan o da Zeyd b. Vehb'den rivayetle Huzeyfe şöyle dedi: Bunun gibi bir şeyler zikretti ve şöyle dedi: ‘Onu(n yenilmesini) emretmedi ve kimseyi de ondan nehyetmedi.’”⁵⁷

Bu hadisi Ahmed b. Hanbel bazı lafız farklılıklarıyla beraber beş, Tayâlisî (ö. 204/819) iki, Taberânî ve Tahâvî de üç farklı senedle rivayet etmiştir. Tayâlisî'nin bir senedi Yezid b. Ebî Ziyâd'dan (ö. 136/754) dolayı zayıftır.⁵⁸ Tahâvî'nin zikrettiği rivayetlerin birinde bulunan Bekıyye İbnü'l-Velid (ö. 197/813) müdellistir ve mu'an'ındır.⁵⁹ Ancak birçok mütâbisi olduğu için hadisin metni sahihtir.

4.2. Câbir b. Abdillâh (ö. 78/697) şöyle dedi: “Bir gün Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) keler getirildi. Onu yemek istemedi ve: ‘*Bilemiyorum belki de bu (keler) mesh'in gerçekleştiği zamanın kavmindendir.*’ dedi.”⁶⁰

Sûretleri kelere döndürülen kavmin anlatıldığı bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. Aynı senedle kendisinden rivayette bulunduğu Abdürrezzâk (ö. 211/826), Ahmed b. Hanbel, Ebû Avâne (ö. 316/929) dört farklı senetle, Beyhakî de tek senetle rivayet etmiştir. Rivayetin sıhhati hakkında bir tartışma bulunmamaktadır.

4.3. Sabit b. Vedîa şöyle dedi: “Allah Rasûlü (s.a.v.) ile beraber bir seferdeydik ve bir yerde konakladık. Oradaki insanlar keler yakalamıştı. Ben de

⁵⁷ Tayâlisî, *Müsned*, 2/548, 2/549; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 12/357; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/548, 5/390; Ebû Muhammed Abdullâh Dârimî, *Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000), “Sayd”, 8; Ebû Abdurrahman Nesâî, *Sünen*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996), “Sayd”, 26; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 8/331; Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, 1/101; Taberânî *el-Mu'cemü'l-kebir*, 2/80.

⁵⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/340; Nesâî, *ed-Du'afâ ve'l-metrûkîn* (Haleb: Dâru'l-va'y, 1976), 111.

⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 7/469; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*, 2/434.

⁶⁰ Müslim, “Sayd”, 48; Abdürazzak, *el-Musannef*, 4/412; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/380; Ebû Avâne Ya'kûb b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî, *Müsned*, thk. Eymen b. Arif ed-Dimeşkî (Beyrut: Dâru'l-Mâ'rîf, 1998), 5/43; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/544.

bir tane keler aldım ve kızartıp Hz. Peygamber'e (s.a.v.) getirdim. Bir çubuk aldı ve kelerin parmaklarını saymaya başladı. Sonra şöyle dedi:

*'İsrâiloğulları'ndan bir ümmet yeryüzünde yürüyen hayvanlara dönüştürülmüştü, ancak ben bilmiyorum o hayvan hangisidir?' Ben de: 'Ey Allah'ın Resulü! İnsanlar bunu yiyorlar' dedim. Hz. Peygamber de (s.a.v.) onun yenilmesini ne emretti ne de yasakladı.'*⁶¹

Farklı eserlerde yedi farklı senetle nakledilen bu hadisin sahih olması hususunda bir tartışmaya rastlanmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözü, sûretleri hayvana dönüştürülmek sûretiyle azab edilen kimselerin nesillerinin devam etmeyeceği bilgisi kendisine vahyedilmeden önce söylemiştir. Daha sonraları kendisine meşh olunan hayvanların üç günden fazla yeryüzünde kalmayacağı bildirilmiştir. Keleri yemek istememesinin nedeni ise *Mesh olunan hayvana benzediğinden dolayı yemekten kaçınmıştır* şeklinde açıklanabilir.

4.4. Abdurrahman b. Hasene (ö. [?]) şöyle dedi: "Bir seferde Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik. Birkaç keler avladık. Keleri tencerede kaynattığımız sırada Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *'Bu nedir?'* Biz de *'Avladığımız kelerler'* dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *'İsrâiloğulları'nın sûretleri hayvana döndürüldü. Ben bunun onlardan olmasından korkuyorum.'* Biz de aç olduğumuz halde hemen kaplarımızı ters çevirdik (döktük)."⁶²

Burada zikredilen hadisler muhteva olarak bir önceki hadise benzemektedir. Ancak senetler ve olayların gerçekleşme zamanı farklıdır. Ahmed b. Hanbel bu hadisi üç farklı senedle rivayet etmiştir. Bunlardan biri sahih, biri hasen,⁶³ diğeri de zayıftır.⁶⁴ İbn Ebû Şeybe ve Tahâvî'nin iki rivayeti ise sahihtir.⁶⁵

4.5. Semüre b. Cündeb (ö. 60/680) şöyle dedi: "Allah'ın Nebi'sine (s.a.v.) hutbe okuduğu sırada bir bedevi geldi. Hutbesini keserek şöyle dedi: 'Ya Rasûlallah, keler (in yenmesi) hususunda ne dersin?' Rasûlullah ona: *'İsrâiloğulları'ndan bir ümmetin sûretleri hayvana döndürüldü. Ancak o döndürüldükleri hayvanın hangisi olduğunu bilmiyorum.'* şeklinde cevap verdi."⁶⁶

⁶¹ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 12/362; Ebû Dâvûd, *Sünen*, "Etime", 27; İbn Mâce, "Sayd", 16; Nesâî, *Sünen*, "Sayd", 26. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 2/81; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 8/330.

⁶² İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 12/256; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/82; 3/419; 4/196; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 2/231; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 2/214, 7/224; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 8/328; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/545.

⁶³ Ebû'l-Velid Süleyman Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-tercîh limen harace lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-sahîh*, thk. Ebû Lübâbe Hüseyin (Riyad: Dâru'l-Livâ, 1986), 1/360.

⁶⁴ Şemsüddîn Ebû'l-Mehâsin Hüseyinî, *el-İkmâl fi zikri men lehü rivâye fi Müsnedi'l-İmâm Ahmed mine'r-ricâl sivâ men zükira fi Tehzîbi'l-Kemâl*, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî (Karaçi: Menşûrât Câmi'ati'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2010), 244.

⁶⁵ Ebû'l-Hasen Alî b. Halef İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 5/448.

⁶⁶ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 22/359; Ahmed b. Hanbel'in, *Müsned*, 5/19; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 8/332, Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 7/223.

İbn Ebû Şeybe ve Tahâvî'nin rivayetleri hakkında herhangi bir tartışma yoktur. Ahmed b. Hanbel rivayetinin Husayn el-Fezârî'den (ö. [?]) dolayı hasen olduğu iddia edilse de⁶⁷ onu birçok rical âlimi tevsîk etmiştir.⁶⁸ Ayrıca sahih olan rivayetler tarafından desteklendiği için sahih liğayrihi seviyesine çıkmıştır. Taberânî ise üç farklı senetle rivayet etmiştir. Bu rivayetlerden ikisi sahih, üçüncüsü ise sened ise Ravh b. Atâ b. Ebî Meymûne'tan (ö. 131/749) dolayı zayıftır.⁶⁹

4.6. Ebû Said el-Hudrî (ö. 74/693) rivayet etmiştir ki; bir bedevi Rasûlüllah'a gelerek, "Ben keleri çok olan bir arazideyim. Gerçekten o da genellikle ailemin yiyeceğidir" dedi. (Ebû Saîd) dedi ki Rasûlüllah ona cevap vermedi. Biz ona sözünü tekrarlar dedik, o da üç defa tekrarladı. Fakat Rasûlüllah (s.a.v.) yine cevap vermedi. Üçüncü defa sorunca Rasûlüllah (s.a.v.) ona seslenerek: "*Ey bedevi! Muhakkak ki Allah, Benî İsrâîl'den bir kuşağa lanet veya gazap etmiş ve onları yeryüzünde dolaşan hayvanlara çevirmiştir. Bilmiyorum bekle de bu onlardandır. Ben onu yemem, yenilmesini de yasaklamam*".⁷⁰

Ahmed b. Hanbel bu hadisi dört, Ebû Avâne ve Beyhakî ise iki farklı senedle zikretmiştir. Müslim, İbn Mâce (ö. 273/887), Tayâlisî ve Ebû Ya'lâ (ö. 307/919) ise birer senedle rivayet etmiştir. Sıhhati hususunda bir itiraz olmamıştır. Kelerle alakalı önceki rivayetlerden farklı olarak burada Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinin yemediğini ancak yasaklamadığını ifade etmiştir.

4.7. Huzeyfe'den (ö. 36/656) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "*Muhakkak ki keler (veya kelerler) yeryüzünde debelenen bir ümmettir.*"⁷¹

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendi zamanındaki kelerleri kastederek onların geçmişte mesû olunan ümmetlerin devamı olduğunu söylemek istemektedir. Ancak daha önce de geçtiği gibi bu rivayetler mesû olunan hayvanların neslinin devam etmediğini ifade eden rivayetlerle mensuttur. Sadece Bezzâr'ın (ö. 292/905) naklettiği bu rivayet muhakkiklerin değerlendirmesine göre sahihtir.⁷²

4.8. Huzeyme b. Ceziy (ö. [?]) şöyle dedi: "Rasûlüllah'a (s.a.v.) yeryüzünün yılanlarından (sürüngenlerinden) sormak istedim. O da '*İstediyini sor*'

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel'in, *Müsned*, 5/19 (Muhakkik Şuayb el-Arnâvud'un notu).

⁶⁸ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*, 5/142; İbn Hibbân, *Kitabü's-sikât*, thk. Muhammed Abdürreşîd, (Haydarabad: Dâru'l-Meârif, 1973), 4/157.

⁶⁹ Buhârî, *ed-Duâfâu's-sağîr*, thk. Ebû Abdullah Ahmed b. İbrahim b. Ebû'l-Ayneyn (Mektebetü İbn Abbas, 2005), 89.

⁷⁰ Müslim, "Sayd", 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17/56, 17/232, 18/142; İbn Mâce, Sünen, Sayd: 16; Tayâlisî, *Müsned*, 3/611; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 2/403; Ebû Avâne, *Müsned*, 5/42; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî el-Bezzâr, el-Bahrü'z-zehhâr (Müsnedü'l-Bezzâr), thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynullâh, (Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2009), 7/238; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, 9/325.

⁷¹ Bezzâr, *Müsned*, 7/238.

⁷² Ebû'l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân el-İrâkî, *Tarhu't-tesrîb fi şerhi't-Takrîb* (Dâru İhyâi'l-Türâsî'l-Arabî, ts.), 6/4.

dedi. 'Ey Allah'ın Rasûlü bana kelerden haber ver' dedim. Şöyle dedi: '*Ben onu ne yerim ne de yenilmesinden nehyederim. İsrâiloğulları'ndan bir ümmetin sûreti yeryüzündeki birtakım hayvanlara çevrildi.*'"

Taberânî'nin naklettiği⁷³ bu hadisin bir benzerini İbn Ebû Şeybe⁷⁴ ve İbn Mâce rivayet etmiştir.⁷⁵ Ancak bu rivayetlerde *mesh* kelimesi, yani bir ümmetin sûretinin kelere döndürüldüğü geçmemektedir. Bu yüzden burada zikredilmeyecektir. Bu rivayetlerin senedlerinin tamamında bulunan Abdülkerim b. Ebû'l-Mehârik'tan (ö. 127/745) dolayı hadis zayıftır.⁷⁶

5. CİNLERİN MESH OLDUKLARI İLE İLGİLİ RİVAYETLER

Bu başlık altında dikkat çeken bir husus cinlerin de mesh azabına çarptırılmış olmasıdır. Dikkat çeken diğer husus ise cinlerin insanlardan farklı olarak yılan ve köpeğe dönüştürüldükleri ile ilgili rivayetlerin bulunmasıdır. İşte bu rivayetler incelenerek konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

5.1. İkrime, "Ben bu hadisi ancak merfu olarak biliyorum" diyerek İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti: "Rasûlüllah (s.a.v.) yılanları öldürmemizi emredip: '*Her kim ondan veya onun sıçramasından korktuğundan dolayı onları terk ederse bizden değildir.*' buyurdu. İbn Abbas şöyle devam etti: "Muhakkak ki İsrâiloğulları'nın sûreti maymuna dönüştürüldüğü gibi cinlerin sûretleri de yılanı dönüştürülmüştür."⁷⁷

Ahmed b. Hanbel tarafından iki, Taberânî tarafından üç farklı senetle rivayet edilen bu hadis, bazı tariklerde mevkuf olarak zikredilmiştir. Bu rivayette ise İbn Abbas, olayı Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakletmesine rağmen ondan rivayet eden İkrime bazı tariklerde rivayetin mevkuf olmasına vurgu yapmak istemesinden dolayıdır ki hadisin merfu olduğunu ayrıca söylemiştir. Hadisin sıhhati konusunda bir itiraz görülmemektedir.

5.2. Ebû Hüreyre'den rivayetle Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "*Şayet köpek ümmetlerden bir ümmet olmasaydı onu öldürmenizi emrederdim. Köpeklerden siyah olanlarını öldürün.* (Râvi) dedi ki: 'Ebû Hüreyre'ye hayvanların siyah veya kırmızı olmasının ne önemi var?' dedim. Ebû Hüreyre şöyle cevap verdi: 'Ben senin sorduğun bu soruyu Rasûlüllah'a (s.a.v.) sordum' şöyle dedi: '*Allah Teâla cinlerden bir nesile lanet etti ve onların sûretlerini yeryüzünde dolaşan hayvanlara çevirdi. İşte bu siyah köpeklerde cinlerdendir ve*

⁷³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 4/101.

⁷⁴ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 8/239.

⁷⁵ İbn Mâce, "Sayd", 15.

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-İlel ve ma'rifetü'r-ricâl (Abdullah b. Ahmed rivayeti)*, thk. Vasiyullah Muhammed Abbas (Riyad: Dârü'l-Hânî, 1422), 1/412; Buhârî, *et-Târîhiu'l-kebir*, 3/206.

⁷⁷ Ebûbekir b. Nafi Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1979), 10/434; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 5/403; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/304; İbn Hibbân, *Sahîh*, 12/458; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 2/314; 11/341.

bu beldelerde dolaşır.”⁷⁸

Tespit edilebildiği kadarıyla bu rivayeti Abd b. Humejd (ö. 249/863) zikretmiştir. İsnadında bulunan Ebû Hârûn el-‘Abdî (ö. 134/752) metruk bir râvidir ve bazı âlimler onu yalancılıkla itham etmişlerdir. Dolayısıyla bu rivayet şedidü’z-za’fır.⁷⁹ Bundan dolayı delil olma niteliğini taşımamaktadır.

Suretleri yılanı çevrilenlerle ilgili rivayetler ise birkaç tarikle nakledilmiştir ve sahihtir. Ancak bu olayın keyfiyeti hususundaki bilgiler maalesef kısıtlıdır. Konu hakkındaki rivayetler de detaylı bilgi vermemektedir. Şöyle ki bu olay ne zaman ve nasıl gerçekleşmiş, cinler hangi kabahatlerinden dolayı bu cezaya çarptırılmış gibi akla gelen soruların cevabı muallaktır. Konu hakkındaki rivayetlerin sahih olması ise bu olayın gerçekleştiği inancını sağlayacak niteliktedir. Ancak bilinen kesin bir konu var ki yeri geldikçe değinileceği gibi mesh olunan hiçbir canlının nesli devam etmediği gibi cinlerden mesh olunan yılanların da nesilleri devam etmemiştir.

6. SÛRETİ SIRTLANA ÇEVİRİLECEK ŞAHISLA İLGİLİ RİVAYET

Dünyadayken yaptıkları hatalar yüzünden meshe uğrayanlarla ilgili rivayetler yanında kıyamet gününde de bu olayın vaki olacağını ifade eden bir tane rivayet bulunmaktadır. Ayrıca farklı olarak burada sırtlan ifadesi geçmektedir. Öneme binaen bu başlık altında zikredilecektir.

6.1. Ebû Hüreyre’den rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde bir adam babası ile karşılaşacak ve ona şöyle diyecek: ‘Ey baba! Hangi oğul senindir?’ (Baba) cevap verecek: ‘En hayırlı olanı.’ Çocuk ‘Bugün bana itaat edecek misin?’ diyecek. Baba: ‘Evet’ diyecek. İzarımdan tut diyecek, o da tutacak ve Allah’ın huzuruna gelecekler. Kullarına (cenneti) sunacak ve ‘Ey Kulum! Cennetin hangi kapısından istiyorsan oradan gir’ diyecek. O şöyle diyecek: ‘Ya Rabbi! Babam da benimle beraber gelsin. Sen bana, beni üzmemeye sözü vermiştin.’ Allah, onun babasının sûretini sırtlana döndürecek ve ondan yüz çevirip onu burnu üstünde cehenneme gönderecek. Sonra Allah Teâlâ şöyle diyecek: ‘Ey kulum senin baban bu mu?’ O da ‘İzzetine yemin olsun ki değil’ diyecek.”⁸⁰

Kıyamet gününde vaki olacak olan bir olayın anlatıldığı bu hadiste, azabın sebebi bildirilmemiştir. Bu rivayet hakkında Hâkim, *Sahihân*’ın şartlarına uygundur derken Zehebî, sadece Müslim’in şartlarına uygundur demektedir.

7. MUTLAK OLARAK MESH’TEN BAHSEDEN RİVAYETLER

Genel anlamda meshten bahseden rivayetler incelendiğinde, onların kaderi inkâr etmek başta olmak üzere yine günahları sebebiyle ileride meydana

⁷⁸ Ebû Muhammed Abd b. Humejd, *Müsned*, thk. Mustafa el-Adevî (Riyad: Dâru’l-Balensiye, 2002), 2/354.

⁷⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, 7/182; Ebû Zekeriyya Yahya b. Maîn b. Avn b. Ziyâd b. Bistâm b. Abdurrahman İbn Maîn, *Târîhu İbn Maîn*, thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf (Mekke: Merkezü’l-Bahsi’-İlmî ve İhyâi’t-Türâsi’-İslâmî, 1979), 4/217.

⁸⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 4/632; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-ıvsaat*, 7/53.

gelecek yere batma, deprem ve patlama gibi belalarla beraber zikredildiği görülmektedir. Bu başlık altında sırasıyla bu rivayetler incelenecektir.

7.1. Nafi'den (ö. 117/735) rivayete göre: "İbn Ömer'e (ö. 73/693) bir adam gelerek falan kimsenin sana selamı var." dedi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Bana gelen bilgilere göre o kimse (kaderi inkâr eden) yeni sözler ortaya atmış. Eğer gerçekten yeni sözler ortaya atmış biri ise benden ona selam söyleme. Çünkü ben Rasûlullah'ı (s.a.v.) şöyle derken işittim: *'Bu ümmette veya ümmetimde (bu lafızda şüphe etti) gerçekten kaderi inkâr edenler hakkında yere batma, hayvan sûretine dönme ve patlamalar olacaktır.'*"⁸¹

Tirmizî bu hadisi iki farklı senetle rivayet ederek kendi üslubuyla "hase-nün sahîhün garîbün" demiştir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel bir, İbn Mâce de iki farklı senetle rivayet etmiştir.

7.2. Ebû Hüreyre'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Ganimet ve devlete ait mallar belli kişiler arasında dönüp dolaştığı, emanet ganimet gibi sayılıp emanete riayet edilmediği, zekât zarar (angarya) gibi sayıldığı, ilimler dinden başka bir gaye için öğrenildiği, kişi hanımına itaat edip annesine asi olduğu, arkadaşına yakın olup babasından uzaklaştığı, mecidlerde sesler (boş sözler) yükseldiği, devlet başkanı o toplumun en günahkârı olduğu, toplumun en rezili o topluma başkan olduğu, bir kimseye şerrinden korkulduğu için hürmet gösterildiği, şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri ortaya çıktığı zaman, her türlü içkiler tüketildiği ve bu ümmetin sonradan gelen nesilleri önceki atalarını lanetlediği zaman; bu durumda bir kızıl rüzgâr, deprem, topluca yere batmak ve hayvan sûretine dönme, patlamalar ve ipi kopan kolyenin tanelerinin birer birer dağılıp takip etmesi gibi değişik alametleri bekleyin."⁸²

Tirmizî, Hz. Ali'den (ö. 40/661) nakledilen ilk senedi rivayet ettikten sonra şöyle demektedir: "Bu hadis garîb olup Hz. Ali'den sadece bu şekliyle biliyoruz. Ayrıca senedin diğer râvisi Ferac b. Füzâle'yi bazı hadis imamları hafıza yönünden zayıf saymışlardır. Ancak kendisinden Vekî' ve birçok hadis imamı da rivayette bulunmuştur." Tirmizî, bu açıklamalarıyla sanki hadisin yesiru'z-za'f olduğunu ifade etmek istemiştir. Diğer rivayeti için de "Bu hadis garîb olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz" demiştir. Ancak neden garîb olduğunu açıklamamıştır. Tirmizî'nin bu sözünü açıklayan Mübâkrekpûrî (1865-1935), "Senedinde bulunan İbnü'l-Kattân Rumejh maruf değildir." demektedir.⁸³ İbn Hacer ise onun için "Tirmizî kendisinden rivayette bulunur, üçüncü dereceden meçhuldür." demektedir.⁸⁴ Taberânî ve İbn Ebü'd-Dünyâ (ö. 281/894) ise rivayetin senedinin Füzâle'den dolayı zayıf olduğunu söyler.⁸⁵

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 2/102; Tirmizî, "Kader", 16; İbn Mâce, "Fiten", 29.

⁸² Tirmizî, "Fiten", 38; Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî İbn Ebü'd-Dünyâ, *Zemmü'l-melâhî*, thk. Amr Abdulmun'im Selim, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye 1416), 27; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 6/167.

⁸³ Ebü'l-Ulâ Mübarekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 6/379.

⁸⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-tehzîb*, 1/210.

⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Süülâtü Ebî Dâvûd li'l-İmâm Ahmed n. Hanbel fi cerhî'r-ruvât ve ta'dîlihîm*, thk. Ziyâd Muhammed Mansûr (Medîne: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-hikem, 1993), 265; Buhârî, *et-*

7.3. Âişe'den (r. anha) (ö. 58/678) rivayete göre, Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Kıyamet yaklaştığında bu ümmette suret değişikliği, yere batma ve patlamalar meydana gelecektir.*” Hz. Âişe şöyle dedi: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızda salih insanlar olduğu halde yine helak olur gider miyiz?*”. Bunun üzerine Rasûlüllah (s.a.v.): “*Evet, çirkin durumlar ortaya çıktığı zaman.*”⁸⁶

Bu hadis Tirmizî ve Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (ö. 307/919) tarafından rivayet edilmiştir. Tirmizî'nin rivayeti sahihtir.⁸⁷ Ebû Ya'lâ'nın rivayeti ise Abdullâh b. Ömer el-Ümerî'den dolayı zayıftır.⁸⁸ Ancak Tirmizî'nin rivayeti bunun şahidi olduğundan dolayı metin sahihtir.

7.4. İmran b. Husayn'dan (ö. 52/672) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“*Bu ümmette topluca yere batma, suret değişikliği ve patlamalar olacaktır.*” Bunun üzerine Müslümanlardan bir adam şöyle dedi: “*Ey Allah'ın Rasûlü! Bu ne zaman olacak?*” Buyurdular ki: “*Şarkıcı kadınlar ile çalgı aletlerinin çoğaldığı ve her türlü içkinin çokça içildiği zaman.*”⁸⁹

Tirmizî, hadisten sonra şu yorumu yapmıştır: “Bu hadis A'meş<Abdurrahman b. Sabit'den mürsel olarak rivayet edilmiştir ve garîbtir.” Tirmizî'nin bahsettiği bu müsrel rivayet tespit edilememiştir. Muhtemelen başka rivayeti olmadığından dolayı Tirmizî *hadîsün garîbün* ifadesi kullanmıştır. Tirmizî'nin merfu olan bu rivayetini ise İmrân b. Husayn (ö. 52/672), Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet etmiştir ve sahihtir.⁹⁰ Abd b. Humeyd ve Taberânî'nin senetleri ise Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den (ö. 263/877) dolayı zayıftır.⁹¹

7.5. Ebû Hüreyre'den rivayetle Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Beni hak olarak gönderene yemin olsun ki dünya, kendisinde yere batma, sûret değişikliği ve taşlanma belaları olmadan yok olmayacaktır. Bu ne zaman olacak ey Allah'ın Nebisi? dediler. Şöyle cevap verdi: Kadınlar eyerler üzerine bindikleri zaman, şarkıcı kadınlar türedığı zaman, yalan yere şahitlik yapıldığı zaman, namaz kılanlar (Müslümanlar) şirk ehlinin kapları olan altın ve gümüş kaplarda içeceklerini içtikleri zaman, erkek erkek, kadın kadınıla yetindiği zaman korunun ve hazırlıklı olun.”⁹²

Bu hadis Taberânî hem de Beyhakî'ni naklettiği tarihte bulunan Süleyman b. Dâvûd el-Yemâmî'nin (ö. [?]) metruk olmasından dolayı zayıftır.⁹³ Beyhakî açıklamasında el-Yemâmî'nin teferrüd ettiğini ve zayıf olduğunu

Târîhu'l-kebir, 7/134; Nesâî, *ed-Du'afâ ve'l-metrûkin*, 87.

⁸⁶ Tirmizî, “Kader”, 10; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 8/148.

⁸⁷ Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh*, 4/479 (Muhakkik Elbânî'nin notu).

⁸⁸ Ebû Zûr'a er-Râzî, *ed-Duafâ* (Medine: 'İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye, 1982), 2/629.

⁸⁹ Tirmizî, “Fiten”, 38; Abd b. Humeyd, *Müsned*, 1/365; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 6/150.

⁹⁰ Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh*, 4/495 (Muhakkik Elbânî'nin notu).

⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 5/413; Buhârî, *ed-Du'afâ'u's-sağîr*, 84.

⁹² *el-Mu'cemü'l-evsat*, 7/289. Beyhakî, *Şuabu'l-îman*, 7/327.

⁹³ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 4/11; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*, 2/404.

söylemektedir.

7.6. Sehl b. Sa'd'dan (ö. 93/712) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Ümmetimin son zamanlarında yere batma, hayvan sûretine döndürülme ve taşlanma (azapları) olacaktır. Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmeyecekler mi? diye sordular. Rasûlüllah (s.a.v.) ‘Evet edecekler’ dedi. Ancak şarkıcı kadınlar ortaya çıkacak, içki içilecek ve erkekler ipek giyecek.”⁹⁴

İbn Ebû Şeybe tarafından *el-Musannef*te rivayet edilen bu hadisi İbn Sâbit, Hz. Peygamber'den mürsel olarak rivayet etmiştir ve Ebû Abdullah b. Amr b. Merre'den (ö. 116/734) dolayı hasendir.⁹⁵ Taberânî'nin *el-Mu'cem'l-evsat*'taki rivayeti Abdullah b. Ebü'z-Zinâd'dan (ö. 130/747) dolayı zayıftır. Ancak Taberânî'nin *el-Mu'cem'l-kebir*'deki rivayeti ise hem mevsuldür hem de senedi sahihtir.⁹⁶

7.7. Abdullah b. Amr'dan (ö. 65/684) rivayetle Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Bu ümmetin bir kısım fertleri de (günahlarından dolayı) sarsıntı ile imtihan olacak. Eğer tövbe ederlerse Allah da tövbelerini kabul edecek. Eğer eski hallerine geri dönerlerse Allah da onlara sarsıntı, taşlanma, savrulma, yere batırma ve sûreti değiştirme, yıldırımlar ile onlara azap edecek. İnsanlar helak oldu, insanlar helak oldu, denildiğinde onlar gerçekten helak olmuş olacaklar. Bir ümmet ihanet etmedikçe Allah onları asla helak etmez. O ümmetlerin ihaneti nedir? diye sordular. Rasûlüllah (s.a.v.): Günahlarını itiraf edecekler fakat tövbe etmeyecekler. Kalpleri barındırdığı iyilikle ve kötülükle huzurlu olacak, tıpkı bir ağacın içindeki şeylerle huzurlu olduğu gibi. Şöyle ki hallerine razı oldukları için iyi olan kimse de kötü olan kimse de iyiliğini arttıramayacak. Bu da Allah'ın (c.c.) şöyle buyurduğu⁹⁷ içindir: Hayır! Doğrusu yaptıkları şeyler onların kalpleri üzerine pas tutmuştur.”⁹⁸

Hâkim'in naklettiği bu rivayet kıyamete yakın meydana gelecek olaylardan uzunca bahsetmektedir. Konu ile alakalı kısmı alınan bu rivayet hakkında Hâkim, *Sahîhân*'ın şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. Ancak Zehebî *Ta'lik*'inde sahih olduğuna katılmayarak senette bulunan Saîd b. Sinan (ö. 168/784) için müttehem demiştir.⁹⁹ Zehebî bu yorumuyla Hâkim'in sahih değerlendirmesine katılmadığını göstermiş olmaktadır. Dolayısıyla ona göre hadisin zayıf olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de İsrâiloğulları'nın işledikleri suçlardan dolayı sûretlerinin

⁹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 6/150; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 7/77; Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 21/243.

⁹⁵ Yahya b. Maîn, *Târîhu İbn Maîn*, 3/436; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*, 5/119.

⁹⁶ Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 8/20.

⁹⁷ el-Mutaffifîn 83/14.

⁹⁸ Hâkim, *Müstedrek*, 4/553.

⁹⁹ Hâkim, *Müstedrek*, 4/554.

maymun ve domuza döndürüldüklerinden bahsedilmektedir. Bununla beraber başka toplumların mesû olunduğu ile alakalı net bir bilgi verilmemektedir.

Ancak hadisler incelendiğinde farklı toplumların da birtakım hayvanlara dönüştürüldüğü görülmektedir. Kronolojik olarak bakıldığında Rasûlullah (s.a.v.), fare gördüğü zaman İsrâiloğulları'nın fareye dönüştürüldüğünü ve bu farenin de onların neslinden olabileceğini söylemiştir. Hatta bunun bir ispatı olarak İsrâiloğulları'nın deve sütü içmediği için farenin de deve sütü içmeyeceğini belirtmiştir. Yine başka bir zaman yemesi için kendisine keler getirildiğinde tiksiniş onu yemekten kaçınmıştır. Hz. Peygamber'in bu davranış ve ifadelerinden mesû olunan hayvanların nesillerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Fakat daha sonra kendisine Allah tarafından mesû olunan bir kavmin neslinin devam etmediğine dair bilgi ulaşıncı şu anda görülen bu hayvanların mesû olunan kavimlerle hiçbir ilgisinin olmadığını söylemiştir. Rivayetlere göre bu cezaya çarptırılanlar üç gün yaşayıp ölmüşler ve fiziki olarak nesilleri devam etmemiştir. Dolayısıyla önceki rivayetler yine Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından nesh edilmiştir. Daha sonraları bunların neslinin devam etmediği hususu Allah tarafından kendisine bildirilmesinde de birtakım hikmetler bulunmaktadır. Mesela Hz. Peygamber (s.a.v.) ancak Allah Teâlâ'nın kendisine bildirdiği kadarını bilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir fikir beyan etmiş ancak bu fikir yanlış olduğu için Allah tarafından düzeltilmiştir. Sıhhatı konusunda da bir ihtilâf olmayan bu mensuh rivayetlerden anlaşılan diğer bir husus da mesûin sûreten olduğunu ifade etmesidir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) mesû olunan hayvanın neslinin devam ettiği yanlışını düzeltirken mesûin sûreten olmadığını da mutlaka bildirirdi.

Konu ile alakalı rivayetlerde dikkat çeken diğer bir husus cinlerden de sûretleri değiştirilenlerin olduğudur. Cinler de insanlar gibi mükellef olduğundan yaptıkları kötü ameller sebebiyle azap görmüşlerdir. Bu rivayetler incelendiğinde Allah'ın cinlerden bir toplumun sûretlerini yılan ve siyah köpeğe döndürdüğünden bahsedilmektedir. Siyah köpeğe dönüştürüldükleri ile alakalı rivayet çok zayıf olduğu için delil niteliği taşımamaktadır. Yılanı dönüştürüldükleri ile alakalı rivayetler ise birkaç tarikle nakledilmiş olup sahihtir. Fakat hangi sebepten dolayı bu azaba uğradıkları ise ayrı bir araştırma konusudur.

Allah'ın ahirette bir kimsenin sûretini sırtlana çevirmesinden bahseden rivayetten anlaşılmaktadır ki ahirette de sûret değişikliği olabilecektir. Herhangi bir isim vermeden Allah'ın kıyamete yakın birtakım kimselerin sûretlerini dönüştüreceğini belirten ve sahih olan rivayetlerden anlaşıldığına göre bu ümmetten de kıyamete yakın mesû cezasına çarptırılanlar olacaktır.

Son olarak diyebiliriz ki sûretleri değiştirilenler/değiştirilecek olanlar kalben değil, bedenen bir değişime uğramışlardır/uğrayacaklardır. Ayrıca bu konunun İslam âlimlerince de tartışılan tekâmül teorisi ve Charles Darwin'in (1882) ortaya attığı evrim teorisi ile de alakası olduğunu tahmin edilmektedir. Örneğin evrim teorisini ilk ortaya atan Darwin'in insanların kökeninin maymundan gel-

diği tezine nereden ulaştığı, Yahudi asıllı olabileceği ve Yahudilerin maymuna dönüştürüldüğünden ve nesillerinin devam ettiğinden esinlenerek böyle bir tez ortaya atmış olabileceği araştırılabilir. Çalışmanın amacı gereği burada bu konulara girilmedi. Ancak müstakil olarak çalışılırsa faydalı olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed. *Müsned*. thk. Abdullah b. Mustafa el-Adevî. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Balensiye, 2002.
- Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebûbekir b. Nafi. *el-Musannef*. 12 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1979.
- Ağkuş, Yusuf - Altuncu, Abdullah. "Yahudi Kutsal Metinlerinde ve Kur'an'da Şabat (Cumartesi) Yasakları ve Mesh Hadisesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (10 Aralık 2017), 2775-2794.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-İlel ve ma'rifetü'r-ricâl (Abdullah b. Ahmed rivayeti)*. thk. Vasiyullah Muhammed Abbas. 3 Cilt. Riyad: Dâru'l-Hânî, 1422.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut - Âdil Mürşid vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Süülâtü Ebî Dâvûd li'l-İmâm Ahmed b. Hanbel fi cerhî'r-ruvât ve ta'dilihim*. thk. Ziyâd Muhammed Mansûr. Medîne: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1993.
- Ali el-Müttakî, Hüsamüddin. *Kenzü'l-Ummâl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. 12 Cilt. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts. Bâcî, Ebû'l-Velid Süleyman. *et-Ta'dil ve't-tercîh limen harace lehül-Buhârî fi'l-Câmi'i's-sahîh*. thk. Ebû Lübâbe Hüseyin. 3 Cilt. Riyad: Dâru'l-Livâ, 1986.
- Bayrakdar, Mehmet. *İslam'da Evrimci Yaratılış Teorisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.
- Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin. *Me'âlimü't-tenzîl*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Taybe, 1997.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed. *Şuabu'l-îmân*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Türâsi'l-Arabî, 1997.
- Bezzâr, Ebûbekir Ahmed. *el-Bahrü'z-Zehâr (Müsnedü'l-Bezzâr)*. thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynullâh. 13 Cilt. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *ed-Duâfâu's-sağîr*. thk. Ebû Abdullah Ahmed b. İbrahim b. Ebû'l-Ayneyn. Mektebetü İbn Abbas, 2005.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *et-Târîhu'l-kebîr*. thk. Muhammed Abdulmuîd Hân. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, ts.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Ebû Suheyb el-Keremî. Riyad: Beytül-Efkâr, 1998.
- Bursevî, İsmail Hakki. *Ruhu'l-beyan*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah. *Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Ebû Avâne, Ya'kûb b. İshâk b. İbrâhîm el-İsferâyînî. *Müsned*. thk. Eymen b. Arif ed-Dimeşkî. Beyrut: Dâru'l-Mârif, 1998.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as. *Sünen*. Mekke: Beytül-Efkâr, 1999.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî. *Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed. Beyrut: Dâru'l-Memun lit-Türâs, 1990.
- Ebû Zûr'a er-Râzî. *ed-Duâfâ*. Medine: 'Îmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye, 1982.
- Ebû'Fidâ İbn Kesir. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. thk. Muhammed Kasım Sellâme. 8 Cilt.

- Beyrut: Dâru Taybe, 1999.
- Ebü'l-Ferec, İbnü'l-Cevzî. *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahîhayn*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Dâru'l-Vatan, ts.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Zehraveyn Yayıncılık, 1992.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî . *Tehzîbü'l-luğ'a'*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. 15 Cilt. Riyad: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1993.
- Hâkim, Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn ve bi Zeylihi et-Telhîs li'l-Hâfiz ez-Zehbî*. thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. 5 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. thk. Hüsâmeddin el-Kudsî. 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mevâridü'z-zam'ân ilâ zevâidi İbn Hibbân*. Dimeşk: Dâru's-Sekâfetü'l-Arabiyye, 1992.
- Humeydî, Ebû Bekr Abdullah. *Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed Dimeşk: Darü's-Sekâ, 1996.
- Hüseynî, Şemsüddîn Ebû'l-Mehâsin. *el-İkmâl fî zikri men lehü rivâye fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed mine'r-ricâl sivâ men zükira fî Tehzîbi'l-Kemâl*. thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. 1 Cilt. Karaçi: Menşürât Câmî'ati'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, 2010.
- İrâkî, Ebû'l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân. *Tarhu't-tesrîb fî şerhi't-Takrîb*. Dâru İhyâi'-Türâsi'l-Arabî, ts.
- İbn Batta, Ebû Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed el-Ukberî. *el-İbâne 'an şer'i'ati'l-fırâki'n-nâciye ve mücânebeti'l-fırâki'l-mezmûme*. thk. Ridâ Mut'î vd. 9 Cilt. Riyad: Dâru'r-Reyye, ts.
- İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Alî b. Halef. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim. 10 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- İbn Ebû'd-Dünyâ, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî. *Zemmü'l-melâhî*. thk. Amr Abdulmun'im Selim. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye 1996.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân. *el-Cerhu ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1952.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*. 10 Cilt. Sayda: Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- İbn Ebû Şeybe. *el-Musannef*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Abdurrahman. *Müsned*. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddin. *Lisân'ül Mîzan*. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 2002.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddin. *Takrîbü't-tehzîb*. Suriye: Dâru'r-Raşîd, 1986.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitabü's-sikât*. thk. Muhammed Abdürreşîd. Haydarabad: Dâru'l-Meârif, 1973.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed. *Sahîh*. thk. Şuayb el-Arnâvûd. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed. *Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbaki Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996.
- İbn Maîn, Ebû Zekeriyya Yahya b. Maîn b. Avn b. Ziyâd b. Bistâm b. Abdurrahman. *Târîhu İbn Maîn*. thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf. Mekke: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmî ve İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1979.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn. *Lisânü'l-Arab*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1997.
- İbn Râhûye, Ebû Yakub İshak b. Râhûye. *Müsned*. thk. Abdulhak el-Belûşî. Medine: Mektebetü'l-İmân, 1991.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâsimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülbekir el-Bekrî. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Türkmânî, Alâuddin b. Ali. *el-Cevher en-Nakî Zeyli Sünen'ül-Kübra*. Haydarâbâd: Dâiratü Meârif, 1925.

- İbnü'l-Esîr, Ebû's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs*. thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Mahmud Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1979.
- Koca, Suat. "Hadis, Mesh (Metamorfoz) ve Kültürel Bağlam: Farelerin Dönüşüme Uğramış Yahudiler Olabileceğine Dair Bir Şaḫīḫayn Rivayetinin Tahlili". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2 (30 Kasım 2018). 1-64.
- Kurban, Nur Ahmet. "İslam Kaynaklarına Göre Sebt Yahudileri'nin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2013), 9-27.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Atfîş. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-Misriyye, 1964.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed. *en-Nüket ve'l-uyûn*. thk. İbn Abdulmaksûd es-Seyyid. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.
- Mübarekpûrî, Ebû'l-Ulâ. *Tuhfetü'l-ahvezî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.
- Mücâhid, Ebû'l-Haccâc. *Tefsîru Mücâhid*. thk. Muhammed Abdusselam Ebû'n-Nîl. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2005.
- Münâvî, Muhammed Abdurraûf. *et-Teârîf*. thk. Muhammed Rıdvân ed-Dâye. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- Müslim, İbn Haccâc. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Riyad: Beytül-Efkâr, 1998.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Alî. *Sünen*. thk. Abdulfettah Ebû Gudde. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *ed-Du'afâ ve'l-metrûkîn*. Haleb: Dâru'l-va'y, 1976.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ. *el-Minhac fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*. Mısır: Mektebetü'l-Asriyye, 1974.
- Râzî, Fahrüddin. *Mefâtiḫü'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420.
- Reşîd Rızâ, Muhammed. *Tefsîru'l-menâr*. Mısır: el-Mektebü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1990.
- Sem'ânî, Ebû'l-Muzaffer. *Tefsîru'l-Kur'an*. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.
- Semerkandî, Ebû'-Leys. *Bahru'l-ulûm*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Seyyid Kutub. *Fi Zilâli'l-Kur'ân*. Kâhire: Dâru's-Şurûk, ts.
- Şâşî, Ebû Saîd el-Heysen. *Müsned*. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, ts.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî 24 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1983.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. 'Ivezullâh Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım. *el-Mu'cemü's-sağîr*. thk. Muhammed Şekûr Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1985.
- Taberî, Ebû Cafer. *Câmiu'l-beyân*. 23 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2000.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnâvûd Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd. *Müsned*. 4 Cilt. Giza: Darü'l-Hicr, 1999.
- Tirmizî, Ebû İsa. *Câmi'u's-sahîh*. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996.
- Yücedoğru, Tevfik "Kur'ân ve Mesh", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/2, (01 Haziran 2011), 53-76.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn. *Mîzânü'l-i'tidâl*. 5 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1997.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *Keşşâf*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, ts.